

Cuprins

Prefață și metodologie

I.1. Definițiile conceptului de „minune”.

I.1.1. Definiția conceptului în filozofie.

I.1.2. Etimologia conceptului în Vechiul și în Noul testament.

I.1.3. Definiția conceptului în literatura apocrifa.

I.1.4. Definiția în literatura rabinică.

I.1.5. Definiția în literatura apocrifă.

I.1.6. Concluzii

I.2. Cercetarea istorică legate de figura lui Isus.

I.2.1 Excluderea totală a miracolelor biblice și reinterpretarea lor în istoria filozofiei și al teologiei

I.2.2. Ermeneutică și tradiție.

I.2.3. Analiza retorică.

I.2.4. Concluzii.

I.3. Cercetare a figurei lui Isus și științele sociale.

I.3.1 Isus și istoria lui contemporană. Cult și folclor.

I.3.2. Despre Isus în literatura rabinică și în alte surse contemporane evreești.

I.3.3. Miracole, magie, și vindecare în conceptul gândirii evreilor din timpul lui Isus.

I.3.4. Concluzii.

II.1. Despre miracole în Noul Testament.

II.1.1. Crezul evreilor din timpul lui Isus.

II.1.2. Miracolele lui Isus.

II.1.3. Miracolele apostolilor Pavel și Petru.

II.1.4. Miracolele altora în Noul Testament.

II.1.5. Concluzii.

II.2. Gruparea și analizarea miracolelor în Vechiul Testament.

II.2.1 Prezentarea minunilor din Vechiul și Noul Testament.

II.2.2. Analizarea punctelor comune.

II.2.2.1. Persoana lui Isus și Elia în lumina evangheliei lui Matei și Luca.

II.2.2.2. Persoana lui Isus și Moses în lumina evangheliei lui Ioan.

III. Concluziile finale și rezultatele finale.

Literatura folosită

Cuvintele cheie:

miracole, magie

facatori de minuni

talmud

gandirea rabinica

credinta, superstitie

ingeri si demoni

.Shekina, prezenta Dumnezeului

Rezumat

Studierea minunilor a prezentat interes pentru mine din cel puțin trei motive:

- din punctul de vedere al interpretării, în calitate de predicator, mi-am propus să caut acel mesaj al narațiunilor miraculoase din Biblie care nu se rupe de contextul Sfintei Scripturi, fiind însă inteligibil și acceptabil și pentru omul contemporan.
- din punct de vedere științific, sub influența diferitelor școli filosofice, minunile biblice au fost explicate în moduri diferite de-a lungul timpului.
- în sfârșit, m-a interesat modul în care contemporanii lui Isus au privit minunile, precum și modul în care aceștia au încercat să delimiteze domeniul minunilor de cel al magiei și vrăjitoriei.

În ceea ce privește metodologia cercetării, am explorat, în primul rând, caracteristicile gândirii filosofice și teologice evreiești, confruntând acestea, desigur, cu opiniile formate despre minuni de către filosofi și cercetătorii teologi creștini.

„Filosoful cel mai înțelept a pus următoarea întrebare: Recunoaștem faptul că predecesorii noștri au fost mai înțelepți decât noi, dar totuși le criticăm părerile și uneori chiar le refuzăm, spunând că noi suntem cei care au dreptate. Cum vine acest lucru? Filosoful cel înțelept a răspuns: Oare cine vede mai departe: piticul sau uriașul? Bineînțeles că uriașul, ochii săi fiind mai sus decât cei ai piticului. Dar dacă așezăm piticul pe umerii uriașului, cine va fi cel care vede mai departe? (...) Așa suntem și noi: pitici pe umerii uriașilor. Înțelepciunea lor este și a noastră, însă înțelepciunea noastră este mai mare. Noi suntem înțelepți prin înțelepciunea lor și știm tot ceea ce știm nu pentru că am fi mai înțelepți decât ei.”¹ Citatul provine dintr-un text al rabinului Isaia ben Mali, care a trăit în secolul al XII-lea. Rabinul propune în această lucrare dialogul viu cu învățăturile strămoșilor și formulează principiul potrivit căruia scopul dialogului constă în interpretare și în reinterpretație: în „păstrarea semnificației originare a Cuvântului divin, formulat într-o lume și într-o limbă aflate în permanentă schimbare.”²

În primul rând, consider important să clarific conceptul de minune. De aceea, în prima parte a disertației, mă ocup de modul în care conceptul minunii apare în lucrările filosofilor din diferitele epoci. În aceste capitole, mă opresc, pe scurt, asupra începuturilor gândirii

---

¹ Törpék az óriások vallán, Válogatott Misna traktátusok, szerk. Görgei Etelka, Printart-Press Kft., Debrecen, 2010, 7.

² ibid. 7.

filosofice (Socrate, Platon și Aristotel), prezentând câteva idei ale clasicilor filosofiei grecești, relevante în privința temei abordate.

Platon consideră întregul cosmos o viețuitoare însuflețită și înzestrată cu rațiune. Rațiunea este cea care stăpânește lumea în totalitatea sa, iar „trupul nostru își poate câștiga propriul suflet numai din sufletul universului.”³ Filosoful descrie ordinea creației divine în felul următor: „Demiurgul a creat zeii nemuritori, care, la rândul lor, au creat viețuitoarele, și anume, în așa fel încât au adăugat părții nemuritoare, despre care se spune că ar fi divină, trupul, partea muritoare.”⁴ După aceasta, Demiurgul a asociat fiecărui suflet câte un astru și le-a prezentat legile sorții și natura cosmosului.⁵ În această ordine de idei, Platon ajunge să formuleze ideea potrivit căreia „cunoaștere nu este altceva decât reamintire”, sau cu alte cuvinte, anamneza celor percepute de suflet în lumea ideilor. „Cel care nu a zărit niciodată adevărul, nu poate ajunge în formă umană”⁶, întrucât „orice om trebuie să înțeleagă ceea ce este exprimat sub formă conceptuală, contopit prin gândire într-o singură unitate, pornind de la multiplicitatea experienței.”⁷

Prin urmare, sufletul reprezintă factorul primar și trupul nostru este doar ceva secundar, iar lumea aceasta în care omul, fiind format din trup și suflet, trăiește, provine din unirea dintre Rațiune și Necesitate. La Platon nu găsim nici o definiție concretă a minunii, filosoful afirmă însă despre cosmos că s-ar naște ca un amestec.⁸

Prin urmare, Platon prezintă materia ca ceva aflat la granița dintre ființă și neființă, respectiv ca ceva ce nu este o realitate adevărată, în sensul tare al cuvântului. Zeul platonician ființează deasupra materiei și reprezintă pentru filosof nu un obiect al credinței, ci un obiect al cunoașterii. Noi putem ajunge la această divinitate trecând de la o ipoteză la alta și descoperind astfel fundamentul final al ființei. Așadar, divinitatea reprezintă, pentru filosof, baza ultimă a întregii existențe. Prin urmare, miracolul nu este ceva imposibil, însă orice lucru care există trebuie să reprezinte și un obiect al cunoașterii.

Aristotel va duce mai departe această idee, punând în lumină procesul de dezvoltare al științei și locul lui Dumnezeu în cadrul relațiilor de cauzalitate.

În *Metafizica* sa, Stagiritul spune despre înțelept că acesta trebuie să știe totul și să cunoască și „lucrurile care nu sunt lesne de cunoscut”.⁹ Dintre științe, cunoașterea ultimelor

---

³ Platón: Philébosz. In: Platón összes művei III. 199.

⁴ Platón: Timaiosz. op. cit. 340.

⁵ Op. cit. 341.

⁶ Platón: Phaidrosz. In: Platón összes művei II. Op. cit. 749.

⁷ Ibid.

⁸ Platón: Timaiosz. Op. cit. 48.

⁹ <https://hu.scribd.com/document/83165503/Arisztotelesz-Metafizika>, 2. Ultima descărcare: 10.10.2016.

principii reprezintă fundamentul înțelepciunii, dat fiind că „cei ce ne învață într-adevăr sunt cei care ne lămuresc cauzele fiecărui lucru”¹⁰, respectiv recunosc scopul final, care nu este altceva decât Binele Suprem.¹¹

În acest context, Aristotel descoperă începutul filosofiei în faptul că, inițial, oamenii „s-au mirat de lucrurile cele mai apropiate”¹², după care, întrucât și-au dorit să părăsească starea de ignoranță, au început să caute explicații pentru evenimentele miraculoase și pentru întrebările formulate în mituri prin metoda filosofiei.

Spre deosebire de maestrul său, pentru discipolul lui Platon, divinitatea nu reprezintă un creator transcendent (Demiurg) al lumii, ci scopul și apogeul spre care tinde orice tip de mișcare din lume. Dumnezeu este mișcătorul nemișcat, care rămâne realitatea pură și completă.

Din punctul nostru de vedere, concluzia constă în faptul că evenimentele inexplicabile fac parte din imaginea lumii a lui Socrate, Platon și Aristotel, însă omul încearcă să caute explicații la aceste întrebări prin cunoaștere.

Pornind de la aceste idei, mi-am extins analiza asupra modului în care gândirea filosofică evreiască se raportează la filosofia platoniciană și la cea aristoteliană.

Potrivit constatării lui Tamás Staller, „debutul gândirii filosofice evreiești coincide, în fond, cu debutul acestui popor pe scena istoriei”.¹³ Autointerpretarea evreilor ca popor își ia începutul odată cu cunoașterea lui Dumnezeu și cu interpretarea faptelor sale. Privind întrebarea referitoare la relațiile dintre gândirea filosofică elenă și cea evreiască, autorul propune următorul răspuns: „asemănător grecilor, și evreii încep printr-o reformă a culturii și a gândirii. Credința într-un Creator al lumii, unic și dezantropomorfizat, abstract și reprezentabil prin metode exclusiv intelectuale, al cărui nume nu poate fi rostit, care stabilește legile lumii și cârmuiește lumea, în lipsa unui principiu coexistent al Răului, prezintă o sincronicitate uimitoare cu *philosophia* Greciei antice. Astfel, putem vorbi despre o asociere dublă între religia iudaică și filosofia grecilor antici. Pe de o parte, atât una cât și cealaltă au o tendință antimitologică pronunțată, pe de altă parte, ambele preferă o gândire rațională abstractă și superioară față de gândirea cotidiană. Din punct de vedere al sociologiei istorice: ambele sisteme de gândire provin dintr-o cultură politică în cadrul căreia individualitatea autonomă și suverană reprezintă o forță mobilă de primă importanță, cu consecințe

---

¹⁰ Op. cit. 2.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ A zsidó filozófia történeti vázlat, Disertație, pag. 2. http://www.or-zse.hu/phd/staller_habil.pdf Ultima descărcare: 10 octombrie 2010.

semnificative pe termen lung; dar și invers: repercusiunile acestei circumstanțe asupra libertății sufletești și spirituale a individului sunt la fel de evidente.”¹⁴

Diferența între modul de gândire al evreilor și cel al elenilor constă însă în faptul că în centrul gândirii filosofice a evreilor se află Biblia Vechiului Testament. „Prima comandă a religiei lor constă în reprezentarea (!) perspectivei morale asupra lumii, considerate de origine divină, respectiv a ordinii morale în lume. Aceasta este și semnificația exclusivă a «alegerii evreilor», menționată, de regulă, în contexte cu totul diferite.”¹⁵

Inclusiv filosofia evreilor se încadrează în această ordine religioasă a lumii, drept pentru care gândirea filosofică iudaică refuză fundalul cultural grecesc, „din cauza naturii sale șocant de profane”.¹⁶

Primul filosof evreu, Philon din Alexandria, descrie detaliat în lucrarea sa intitulată *Viața lui Moise*¹⁷ cele zece plăgi ale Egiptului, care au precedat exodul evreilor. Autorul vorbește despre „semne”, dar în același timp, și despre miracole: „aceste semne au fost următoarele. Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să-și arunce la pământ toiagul din mână. Toiagul său a prins de îndată viață, a început să se târască și, în cele din urmă, s-a transformat în regele reptilelor, într-un șarpe uriaș. Moise însuși s-a speriat și era să o ia la fugă, Dumnezeu însă l-a chemat înapoi, poruncindu-i și insuflându-i și curajul să apuce coada șarpelui. Iar șarpele, deși se târa încă, s-a oprit la atingerea lui Moise și s-a transformat înapoi în toiag. (...) Acesta a fost, așadar, primul miracol, pe care l-a urmat peste puțin timp și cel de-al doilea. (...) Dumnezeu l-a învățat față în față pe Moise aceste prime două miracole, așa cum își învață maestrul discipolul, și Moise avea în posesia sa cele două instrumente ale miracolului, mâna sa și toiagul, ca instrumente aflate mereu la îndemână. (...)”¹⁸

Inclusiv acest scurt citat indică faptul că Philon nu consideră nefirești cele zece plăgi, ci le interpretează ca fiind semne trimise de Dumnezeu. Cu toate acestea, chiar și în condițiile inexistenței variantei semantice, „semnul” și „miracolul” se diferențiază reciproc. Or, și acest lucru trimite la reticența autorului de a se rupe de lexicul Vechiului Testament. De asemenea, este izbitor și faptul că, deși Dumnezeu este cel care acționează, miracolul este ceva ce poate fi predat și învățat: Dumnezeu îl învață pe Moise așa cum își învață maestrul un discipol.

---

¹⁴ Op. cit. 3.

¹⁵ Op. cit. 4.

¹⁶ Op. cit. 7.

¹⁷ Am considerat important să citez tocmai din această lucrare fiindcă autorul a consacrat-o „păgânilor” care simpatizează cu evreii. Philon prezintă o biografie a lui Moise care se află în acord cu cea din Biblie, însă integrează în textul său și elementele legendare ale culturii orale.

¹⁸ Alexandriai Philón, Mózes élete, Atlantisz, 1994, 34-35.

Referitor la miracolul scoaterii apei din stâncă de către Moise, Philon observă, ca și cum în trecut:

„Iar dacă cineva nu crede toate aceste lucruri, nu-l cunoaște pe Dumnezeu și nici nu s-a străduit vreodată să-l cunoască. Căci altfel ar fi putut să priceapă de îndată și cu certitudine completă faptul că aceste lucruri ciudate și neobișnuite reprezintă numai niște fleacuri pentru Dumnezeu, dacă le comparăm cu lucrările sale într-adevăr mărețe și care ne merită atenția: crearea cerului, rotirea regulată a planetelor și a stelelor fixe, strălucirea luminii – a Soarelui în timpul zilei și a Lunii în timp nopții –, așezarea Pământului în mijlocul universului (...) și mii de alte frumuseți. Nu ar ajunge o viață întreagă, dacă am dori să le luăm pe toate la rând (...). Numai că noi, fiindcă ne-am obișnuit cu ele, nici nu luăm în considerare toate acestea și ne mirăm de cele neobișnuite din cauza atracției noastre față de lucrurile rare, lăsându-ne să ne acapareze atenția prin forma lor ciudată.”¹⁹

În acest pasaj, avem o a treia caracterizare a miracolului la Philon, prin atributul „neobișnuit”, față de lucrurile cu care suntem deja obișnuiți (așa cum este miracolul creației divine).

În acest context, putem observa și o idee prin care Philon depășește domeniul filosofiei, ajungând la teologie, prin faptul că el nu se îndoiește de adevărul cuvântului divin revelat, în timp ce Aristotel nu știe nimic despre acesta.

În orice caz, trebuie să subliniez faptul că gândirea filosofică aristoteliană exercită o influență determinantă, în privința miracolelor, atât asupra gândirii teologilor creștini, cât și a celei evreiești.

În această ordine de idei, am prezentat, în cadrul disertației, modul în care Toma de Aquino definește conceptul de miracol și distincția oferită de el între cele trei tipuri de miracole.

- „Cazurile în care Dumnezeu face un lucru pe care natura, în sine, ar fi incapabil să îl facă (de exemplu, Soarele se întoarce din mers sau se oprește pe cer)
- când Dumnezeu face ceva ce și natura ar putea să facă, dar nu în această ordine (de exemplu, cineva trăiește în continuare după moarte, orbul își recapătă vederea sau paralticul începe să meargă din nou)
- Dumnezeu face ceva ce se produce și prin funcționarea naturii, însă evenimentul se produce fără concursul principiilor fundamentale ale naturii (cineva se vindecă, de la

---

¹⁹ Op. cit. 62.

un moment la altul, dintr-o boală de care ar fi putut să fie vindecat și de medici, dar într-un timp mult mai lung).”²⁰

Pe lângă concepția lui Toma, am analizat în cadrul disertației și lucrarea unuia dintre cei mai importanți teologi și filosofi evrei, Maimonide, intitulată *Călăuza rătăciților*, în care autorul încearcă să medieze între teologie și știință. În ceea ce mă privește, prezint două concepții alternative din cadrul diviziunii tripartite a operei filosofice. Aici voi cita, în acest sens, lucrarea lui Tamás Staller:

a. „În cele trei părți ale *Călăuzei*, disciplinele sunt prezentate în ordinea următoare. În prima parte: antropologia și lingvistica filosofică. În cea de-a doua parte: metafizica și ontologia, respectiv epistemologia. În a treia parte: filosofia morală, etica și hermeneutica.”²¹

b. „Heller este aparent de aceeași părere, dar spune, în esență, ceva complet diferit atunci când deduce caracterul tripartit al operei din acea concepție clară a lui Maimuni, care străbate, într-adevăr, întreaga operă. Potrivit acestei concepții, orice antropomorfizare a numelui divin prezintă pericolul distrugerii spiritului monoteismului evreiesc, care este dat în Lege, sau mai mult decât atât: poate anihila complet acea spiritualitate. Pe bună dreptate, Heller afirmă că, în toate cele trei părți ale operei, autorul impune tendința referitoare la critica miturilor, caracteristică filosofiei încă de la începuturile sale. Astfel, prima parte – potrivit interpretării lui Heller – reprezintă «critica ideilor antropomorfe despre Dumnezeu». Cea de a doua parte, «Maase Bereșit», constituie o analiză a Creației, fundamentată, în primul rând, pe *Fizica* și pe *Metafizica* lui Aristotel. În sfârșit, a treia parte este «Maase Merchava» (Tronul Divin) sau «imperiul transcendenței», care relevă cititorului intenția divină. Maimuni își poartă cititorul în înălțimi încă niciodată cunoscute ale gândirii filosofice (punct în privința căruia Heller are perfectă dreptate).”²²

Obiectul cercetării mele constă, în primul rând, în raportarea lui Maimonide la miracole, în privința căreia am subliniat următoarele aspecte:

- „îngerii reprezintă forțe spirituale, adică nu sunt ființe
- profetul nu este un făcător de miracole
- misiunea lor nu trebuie căutată în realizarea minunilor sau în fenomenele extraordinare, ci în conținutul profețiilor, în iluminarea spiritului lor și în realizarea lucrurilor pe care le-au proorocit

---

²⁰ Toma de Aquino: *Summa Contra Gentiles*, III. 101. 2-4

²¹ Tamás Staller, *A zsidó filozófia történeti vázlata*, Disertație, pag. 91. http://www.orzse.hu/phd/staller_habil.pdf Ultima descărcare: 10.10.2016.

²² Op. cit. 91-92.

- semnul distinctiv prin care Mesia se va face remarcat constă în smerenie, în înființarea unui nou imperiu pe pământul sfânt și în îndemnarea tuturor popoarelor la slăvirea lui Dumnezeu
- El va atinge nemurirea sufletului ridicându-se la înălțimea ideilor mărețe și a purității comportamentului moral.”²³

Consider că Maimonide oferă una din formulările într-adevăr definitive ale gândirii evreiești. „Dumnezeu a creat zece lucruri la venirea Sabatului, în amurg: gura pământului (Bemidbar 16:32), gura fântânii (Bemidbar 21: 16-18), gura măgarului (Bemidbar 21:16-18), curcubeul (Bereșit 9:13), mana cerească (Șemoth 16:15), toiagul lui Moise (Șemoth 4:17), Șamirul (Cartea întâia a Regilor 6:7,8), literele evreiești, scrisul și cele zece porunci” – citează autorul din Mișna, capitolul Pirkei Awot (5,6), subliniind faptul că natura miracolelor apare deja în cadrul creației și că acestea nu reprezintă, așadar, devieri de la legile firii.²⁴ De asemenea, trebuie remarcat și faptul că „filosofii evrei sunt, în primul rând și îndeosebi, apologeți ai credinței, fiind în această calitate și indivizi care își apără comunitatea”.²⁵ Probabil că aici se află una din diferențele fundamentale între concepția referitoare la minuni a filosofilor creștini și cea a filosofilor evrei.

În ceea ce privește definițiile referitoare la miracole, pe filieră creștină, filosoful David Hume a fost cel care a ajuns până la constatarea potrivit căreia, „(...) în situațiile în care atracția față de miracole este întărită de entuziasmul religios, bunul-simț este redus la tăcere și mărturia umană își pierde orice credibilitate în asemenea condiții. Entuziastul devine prea ușor un fanatic și își închipuie că vede lucruri care, de fapt, nici nu există.”²⁶

Or, dacă lucrurile stau așa, atunci, potrivit concepției lui Hume, se manifestă principiul disjunctiv al lui „sau...sau”: avem de ales între „entuziasmul religios” și „bunul-simț”. Cele două nu pot fi reconciliate, ci se exclud reciproc.

Gânditorul evreu din secolul al XVIII-lea, Moses Mendelssohn, care a subliniat, de asemenea, importanța rațiunii, ajunge la concluzia că „nu putem concepe Dumnezeu și lumea creată de El ca fiind identice, nici măcar în situația în care Îl proiectăm pe Dumnezeu însuși, prin imaginație, într-o oarecare ordine a acestei lumi create. Motivul este că, procedând astfel, ne-am îndoii de «atotputernicia» (desemnată de unul dintre Numele divine care pot fi rostite,

²³ Dr. Lajos Blau, Maimonides élete, működése és jelentősége, in Magyar Zsidó Szemle, 1905, 135. http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/olvasoszoba/magyarzsidoszemle/Magyar-zsido_szemle_1905.pdf

²⁴ Gábor Lengyel, Gondolatok néhány bibliai csodáról Maimonidész és Spinoza írásain keresztül, in <http://yerushaonline.com/content/?v=eq64aya06> Ultima descărcare: 21.01.2017.

²⁵ Tamás Staller, Babits Antal új kötetéről, in <http://www.remeny.org/remeny/2010-3-szam/babits-antal-uj-koteterol-judaizmus-egyetemistaknak-staller-tamas/> Ultima descărcare: 2017.02.20.

²⁶ Hume, Tanulmány az emberi értelemről, <https://www.scribd.com/document/237239070/Hume-Tanulmany-Az-Emberi-Ertelemr%C5%91> Ultima descărcare: 11.10.2016., 43.

«Șem») și de «eternitatea» Sa (celălalt Nume divin care poate fi pronunțat). Totodată, pronunțarea numelui, în interpretarea iudaică (!) a filosofilor evrei din Evul Mediu, sau – punctul la care se referă «avertismentul» lui Mendelssohn – identificarea acestuia cu ideea filosofică formată despre Dumnezeu, adică substituirea sa cu atribute antropomorfe, ar reprezenta o anumită dominație ideatică asupra numelui, o oarecare demonizare teoretică a lui Dumnezeu.”²⁷

La Mendelssohn, eternitatea sufletului nu necesită demonstrații. Referindu-se la Socrate, autorul descrie o „supraviețuire” miraculoasă, de care filosoful grec s-a bucurat datorită fizicului său puternic și pe care, astfel, nu o include în categoria intervențiilor divine. „Alții s-au îmbrăcat bine împotriva frigului, el a rămas însă în hainele sale obișnuite și a străbătut gheața cu picioarele goale. Tabăra militară și întreaga Atena era lovită de ciumă. Pare aproape incredibil ceea ce ne demonstrează atât Diogene Laertios cât și Aelian: Socrate a fost singurul pe care boala l-a ocolit. Cauza ar putea fi și o simplă întâmplare, dar trimite cu certitudine la faptul că Socrate s-a bucurat de un fizic puternic și viguros, pe care l-a păstrat datorită cumpătării sale și exercițiilor fizice, evitând moliciunea și fiind pregătit pentru orice eventualitate și împotriva greutăților vieții. Pe lângă acestea, el și-a demonstrat tăria sufletului și în campaniile militare, depunând eforturi și mai mari. Contemporanii săi l-au văzut uneori stând în același loc pentru o întreagă zi, adâncit în gânduri și cu privirea nemișcată, ca și cum spiritul i s-ar fi îndepărtat de trup, așa cum ne relatează Gellius. Nu putem nega faptul că aici este vorba despre un oarecare extaz sau, cel puțin, despre o anumită tendință entuziastă, pentru care avem numeroase semne de pe parcursul întregii sale vieți.”²⁸

În continuare, am completat punctele de vedere prezentate cu ideile formulate de către doi gânditori excepționali ai secolului XX, *Hans-Georg Gadamer*, respectiv filosoful și talmudistul *Emmanuel Lévinas*. Cei doi autori au în comun faptul că se concentrează, în primul rând, asupra interpretării textelor. La Gadamer, conceptul de miracol poate fi descoperit în momentul înțelegerii Celuilalt, iar Lévinas, care îl urmează pe Maimonide și pe Mendelssohn, surprinde miracolul în actul revelației divine. „În aceste momente excepționale, activitatea pură a științei iudaice, care reduce miracolele Revelației sau geniul național la o anumită serie de efecte, își pierde întreaga semnificație spirituală. Influenței miracolului cu o singură sursă i se substituie strălucirea miraculoasă a confluenței. Acest factor din urmă trebuie conceput ca o voce care se face auzită din adâncurile textelor convergente și răsună în

---

²⁷ Tamás, Staller A zsidó filozófia történeti vázlata, Disertație, http://www.or-zse.hu/phd/staller_habil.pdf Ultima descărcare 11.10.2016, 104.

²⁸ Op. cit. (textul publicat pe site-ul ORZSE nu are pagini numerotate)

cadrul unei sensibilități și al unui mod de gândire care sunt prezente din cele mai vechi timpuri. Ce spune însă vocea lui Israel și cum poate fi tradus acest mesaj sub forma câtorva afirmații? Poate că nici nu spune nimic mai mult decât afirmarea credinței într-un singur Dumnezeu, monoteismul pe care Biblia evreiască l-a adus omenirii. Ca primă reacție, suntem șocați de acest adevăr ancestral și auzind această afirmație oarecum îndoielnică. Cuvântul ne relevă însă o serie de semnificații prin care umbra divinului cade asupra tuturor lucrurilor, dincolo de orice teologie și dogmatică... Trebuie să-L urmăm pe Dumnezeul Suprem și să-I rămânem credincioși numai lui Dumnezeu. Totodată, trebuie să fim precauți în tratarea miturilor care conduc la situații de *fait accompli*, la fapte inalterabile, precum și în raportarea noastră la limitările obiceiurilor și la regulile impuse de anumite locații... Noi Îl urmăm pe Dumnezeul Suprem atunci când facem un pas spre semenii noștri, când acordăm atenție «văduvei și orfanului, străinului și cerșetorului», pas pe care nu îl putem face «cu mâinile goale». Astfel, aventura sufletului are loc aici, pe pământ, în mijlocul oamenilor.

Experiența traumatică a sclaviei mele din Egipt este cea care îmi conferă, de fapt, umanitatea; elementul care mă leagă imediat de muncitorii și de cei umiliți și oropsiți din întreaga lume. Individualitatea mea constă în acea responsabilitate pe care o manifest față de Celălalt. Astfel, eu însumi nu pot eșua în niciuna dintre datoriile pe care le am față de semenii mei, așa cum nimeni altcineva nu îmi poate prelua nici moartea. Toate acestea ne conduc la ideea unei ființe care poate fi salvată fără să se încarce cu orgoliul mândriei. Astfel, omul este indispensabil pentru planul divin, sau – formulat mai precis – omul însuși nu este altceva decât planul divin din cadrul existenței.²⁹

În cadrul recapitulării principalelor concluzii ale primei părți din disertație, am subliniat următoarele idei, în baza cercetării fundalului filosofic și teologic al conceptului de miracol:

1. miracolul nu își găsește o explicație complet rațională nici în cadrul filosofiei. Așa cum se întâmplă și în cazul lui Gadamer, adepții filosofiei grecești ajung la concluzia potrivit căreia conceptul de miracol poate fi suprins în momentul înțelegerii Celuilalt. Totodată, la rândul lor, filosofii și teologii evrei nu se rup de Dumnezeul care se manifestă prin lumea creată.

---

²⁹ Lévinas Emmanuel, On judaism, traducere de Csillag Gábor, <http://pilpul.net/komoly/judaizmus-1963> Ultima descărcare: 12.10.2016.

2. atât în cadrul literaturii biblice, cât și în cea extrabiblică, cu toate că Biblia face diferență între semn și miracol, miracolul îl relevă pe Dumnezeu însuși, Cel care ne eliberează.
3. citând din literatura rabinică, am ilustrat prin mai multe narrative acea concepție a rabinilor potrivit căreia miracolele nu pot să provină decât de la Dumnezeu, iar dacă accentul cade asupra unui personaj uman, atunci nu mai poate fi vorba despre un miracol, ci avem de-a face cu vrăjitorie.

În următorul capitol al disertației, am analizat modul în care miracolele biblice au fost interpretate pe parcursul istoriei teologiei. În acest scop, m-am concentrat, în primul rând, asupra rezultatelor cercetărilor istorice legate de figura lui Isus, precum și asupra metodelor hermeneutice ale diferitelor școli teologice și a analizei retorice.

În ceea ce privește cercetările istorice referitoare la Isus, am distins patru etape: *întrebarea „primară” sau „problema cea veche” (de la Reimarus și până la Schweitzer, 1778-1906), etapa „fără întrebare” (începând de la Schweitzer și până la Kasemann, 1906-1953), perioada „noii” sau „cele de-a doua” întrebări (1953-1970) și, în sfârșit, „cea de-a treia” întrebare (începând din 1980 și până în zilele noastre).*

Reimarus a fost primul care a făcut diferența între discursurile rostite de Isus însuși și cele atribuite lui Isus de către biserica timpurie. Venturini urmează aceeași metodă de interpretare rațională. Potrivit lui, miracolele lui Isus nu reprezintă, de fapt, miracole, din punctul de vedere al omului iluminat. În interpretarea sa, Isus nu a vindecat niciodată fără medicamente și ar fi purtat mereu asupra sa cutia cu medicamente. Bunăoară, în această ordine de idei, Isus ar fi vindecat fiica femeii siro-feniciene marcându-i casa cu un semn, în timp ce femeia și-a relatat povestea lui Isus, iar în timp ce Isus a ținut-o de vorbă, discipolii săi s-au dus la casa femeii și i-au calmat copilul, astfel încât, ajungând acasă, femeia și-a găsit copilul vindecat.

În această interpretare, reînvierea nu reprezintă altceva decât scoaterea din starea de comă, dat fiind faptul că Isus avea cunoștințe medicale atât de avansate încât a știut să facă diferența între moarte și starea de comă, respectiv cea de inconștiență.

Miracolele naturale s-au bazat mai degrabă pe premonițiile corecte ale lui Isus decât pe biruirea forțelor naturii. Întrucât Isus cunoștea cu precizie funcționarea elementelor naturale, el a fost capabil să prevadă imediat ceea ce urma să se întâmple. Astfel, și transformarea apei în vin la nunta din Cana se explică foarte ușor. Isus a adus câteva butoaie de vin în dar pentru miri și le-a pus într-o altă cameră. După ce s-a terminat vinul de la nuntă și vasele din piatră

au fost umplute cu apă, Isus s-a înțeles cu slujitorii ca aceștia să le servească oaspeților vinul adus de el și, bineînțeles, a rugat slujitorii să nu spună nimănui de unde au adus vinul. Deoarece evanghelistul Ioan a devenit discipol numai cu câteva zile mai înainte, acesta nu a îndrăznit să ceară explicații de la Isus în privința miracolului.³⁰

Autorul a elaborat o teorie interesantă și despre copilăria și creșterea lui Isus, care, în urma descoperirii manuscriselor de la Marea Moartă, va încinge din nou imaginația cercetătorilor.

Potrivit teoriei, Isus a fost crescut de comunitatea esenienilor împreună cu vărul său, Ioan Botezătorul, ambii fiind educați în așa fel încât să devină eliberatorii poporului. Însă, în timp ce poporul vede calea eliberării în revoltă, ei știu că eliberarea poate avea loc numai prin reînnoire spirituală. La un moment dat, Isus și Ioan s-au și întâlnit cu un grup revoluționar, pe care Isus i-a convins că intențiile lor sunt impure. Unul dintre membrii acestui grup a fost chiar Simon, viitorul discipol al lui Isus.³¹

Moartea lui Isus nu a fost decât o moarte aparentă, fiindcă „frații” esenieni l-au resuscitat în mormânt. Astfel, discipolii săi au văzut doi esenieni și nicidecum îngeri.

În modul de gândire al lui Venturini, rațiunea prevalează total asupra credinței. Această tensiune va acompania și în continuare cercetările istorice privind figura lui Isus.

În secolul al XIX-lea va apărea, ca un element nou, teoria lui Strauss despre mit. Acesta distinge între următoarele forme ale mitului:

- *Mitul istoric*, care narează evenimente istorice reale, însă amestecă elementele divine și cele umane, respectiv elementele naturale și cele supranaturale.

- *Mitul filosofic*, care ascunde o concepție sau o idee simplă în narațiunea istorică.

- *Mitul poetic*, în situația în care elementul istoric și cel filosofic se amestecă reciproc și sunt incluse într-un cadru ornamental imaginativ, în care ideii originale i se suprapune o imagine creată de fantezia poetului.

Valoarea cea mai importantă a activității autorului constă în faptul că a reflectat asupra tuturor soluțiilor propuse înaintea sa și a scos din stagnare abordarea istorico-critică, care era pe cale să se împotmolească. Venturini a considerat toate direcțiile precedente nesatisfăcătoare. Explicația naturală nu este compatibilă cu cea supranaturală. „Teoria înșelăciunii” a lui Reimarus interpretează greșit dinamica genezei Evangheliilor și natura reală

---

³⁰ Albert Schweitzer, *The Quest of the Historical Jesus*, The Macmillan Company, New York, 1961, 44-45.

³¹ Op. cit. 46.

a narațiunilor, astfel încât elimină mesajul real din punct de vedere istoric, fiind mânat tocmai de intenția salvării conținutului istoric.”³²

Așa cum am arătat în disertația mea, cercetarea istorică a secolului XX se sprijină pe rezultatele precedente. Luând în considerare noile rezultate istorice, arheologice și sociologice, cercetătorii au urmărit să schițeze diferite imagini despre Isus.

În cadrul lucrării mele, am evidențiat, în acest sens, opera lui Albert Schweitzer, care afirmă despre Isus că „a venit la noi ca un tovarăș fără nume și fără vârstă. El a venit la cei care nu l-au cunoscut și ni se adresează și nouă cu aceleași cuvinte: Urmează-mă! – pregătindu-ne pentru acele sarcini pe care El însuși le va îndeplini în zilele noastre. Și El este cel care poruncește. El li se manifestă celor care i se supun, fie că sunt oameni simpli sau înțelepți, și li se arată în durerile, eforturile și conflictele pe care le suportă în părtășie cu El însuși. Este vorba despre un mister inefabil: ei îl vor cunoaște pe Isus prin propria experiență.”³³ În acest fel, Schweitzer desființează de la rădăcină problema referitoare la figura istorică a lui Isus și transpune cunoașterea sa pe un plan etic și experiențial. De asemenea, și demitizarea lui Bultmann atrage după sine numeroase întrebări în privința interpretării faptelor, cuvintelor și minunilor lui Isus.

Un alt autor, despre care se vorbește prea puțin, dar care este cu atât mai important din punctul de vedere al cercetării mele, dat fiind faptul că ideile sale despre miracole au devenit foarte influente, este teologul romano-catolic și călugărul dominican Edward Schillebeeckx, care asociază explicația producerii minunilor cu următoarele puncte de vedere:

- cunoaștem locurile geografice unde Isus și-a făptuit cele mai multe minuni. Este vorba despre Galileea, locuitorii căreia au transmis povestirile despre Isus amestecându-le cu tradițiile locale. Mai târziu, aceste narațiuni și-au căpătat forma finală în urma întâlnirii cu ideile teologice creștine.
- prin minunile sale, Isus li s-a adresat oamenilor simpli. În cadrul unei astfel de societăți, imaginea „binefăcătorului”, definită în baza diferitelor legende, era foarte vie. Acest lucru devine evident inclusiv în urma lecturii Evangheliei după Marcu, în care Isus aproape că joacă rolul unui „vindecător-minune rural” sau cel al unui magician.

---

³² Czire Szabolcs, A történeti Jézus. A kutatás múltja és jelene, Presa Universitara Clujeana/Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2009, 43-44.

³³ Op. cit. 42.

- pentru „congregația Q”³⁴, importanța primară nu le revine minunilor făptuite, ci categorisirii faptelor lui Isus în baza anumitor teme individuale. De exemplu: Isus exorcizează demonii „cu degetul lui Dumnezeu” pentru că, în mod evident, a venit Împărăția lui Dumnezeu. Cultura care apare în fundal este demonologia iudaică târzie, din perspectiva căreia putem recunoaște și motivul pentru care demonul reprezintă cauza îmbolnăvirii, precum și motivul pentru care boala nu poate fi vindecată numai prin exorcizare. În urma exorcizării demonului, bolnavul învață din nou să comunice și începe să vorbească. Un alt aspect interesant al acestor povestiri constă, potrivit lui Schillebeeckx, în faptul că atestă nu atât gloria lui Isus, cât domnia lui Dumnezeu. Dacă Regatul lui Dumnezeu este deja între noi, atunci Dumnezeu este cel care li se manifestă oamenilor și prin aceste fapte. Așadar, este vorba despre o „eschatologie la timpul prezent”³⁵, specifică congregației ancestrale. Această legătură între exorcizare și venirea Împărăției lui Dumnezeu presupune, cu necesitate, un fundal creștin, în contextul căruia Isus apare ca un profet eschatologic care se va întoarce în curând.
- cealaltă categorie a vindecărilor, care provine din sursa Q, este „vindecarea de la distanță”. Fiecare dintre aceste vindecări miraculoase are loc de la distanță, fapt care se explică prin legile iudaice ale purității, care permit intrarea în casa unui păgân numai în circumstanțe foarte bine motivate. Cu toate acestea, mesajul principal al acestor povestiri este că Isus dispune de o asemenea putere încât este suficient ca El să spună un cuvânt pentru ca bolnavul să se vindece. În acest caz, autorii formulează, de fapt, nu o cristologie, ci, mai degrabă, o soteriologie:³⁶ un mod de eliberare în acord cu voința divină, care reprezintă o cale deschisă tuturor.
- de asemenea, și în spatele reînvierii morților se ascunde o tradiție profetică veterotestamentară, ceea ce atestă încă o dată faptul că Evangheliile consideră manifestarea lui Isus drept apariția unui profet eschatologic. Această idee este subliniată și de tematizarea minunilor înfăptuite: Isus este Cel prin care a venit Împărăția lui Dumnezeu și a cărei venire a fost proorocită de profeții Vechiului Testament. Răspunsul oferit de Isus la întrebarea lui Ioan Botezătorul este cât se poate de clar: „Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce ați văzut și cele ce ați auzit: Orbii văd, șchiopii umblă, leproșii se curățesc, surzii aud, morții înviază și săracilor li se

³⁴ Edward Schillebeeckx, *Jezus, het verhaal van een levende*, H. Nelissen Bloemendaal, 1975, 151.

³⁵ Edward Schillebeeckx, *Jezus, het verhaal van een levende*, H. Nelissen Bloemendaal, 1975, 152. , expresia în limba originală olandeză este „praesentische eschatologie”

³⁶ Edward Schillebeeckx, *Jezus, het verhaal van een levende*, H. Nelissen Bloemendaal, 1975, 152.

binevestește.” (Sfânta Evanghelie după Luca 7,22) Această frază este cea care definește așteptările față de Isus și conține toate elementele care vor fi definatorii pentru acțiunile sale. Așadar, minunile înfăptuite nu au la bază simpla întâmplare, ci au fost incluse în Evanghelii manifestând intenții teologice cât se poate de clare.

- în orice caz, vindecările lui Isus au un fundal istoric concret, întrucât Isus indică în acest fel faptul că Împărăția lui Dumnezeu este capabilă să înfrângă puterea răului. Există însă și minuni înfăptuite de Isus numai ca ilustrații, adică folosite ca alegorii. La întrebarea privind obligativitatea plății taxei pentru templu, Isus răspunde prin înfăptuirea unei minuni (care poate fi considerată mai degrabă o alegorie legendară) a cărei semnificație este că, în calitate de profet, El nu ar fi obligat să plătească, dar pentru a evita smintirea, Dumnezeu are grijă ca taxa să poată fi plătită.

Dintre cercetătorii contemporani, Crossan afirmă că Isus a fost un personaj cinic, Géza Vermes îl consideră un profet carismatic, iar Borg face diferență netă între Isus cel de dinaintea Paștelui și cel de după Paște.

Concluziile finale ale acestui capitol ar putea fi sintetizate cel mai bine prin ideile cu care Adolf Harnack își încheie una dintre prelegeri: „Domnilor! Religia, adică dragostea față de Dumnezeu și față de aproapele este cea care dă sens vieții noastre. Știința este incapabilă să facă acest lucru. Credeți-mă că vă spun acest lucru în baza propriei mele experiențe, eu, care m-am ocupat de aceste probleme în modul cel mai serios, timp de treizeci de ani. Știința pură este un lucru excepțional, și vai celui care o desconsideră sau își suprimă dorința de cunoaștere! Știința este însă la fel de incapabilă și astăzi să ne răspundă la întrebările privind originea, scopul și înțelesul final, cum a fost acum două sau trei mii de ani. Ea ne prezintă anumite fapte și ne dezvăluie anumite contradicții (...), însă nu ne spune nimic despre originea arcului de dezvoltare al lumii și al propriei noastre vieți, nici despre modul în care acestea își iau începutul (...) sau despre punctul lor final.”³⁷

În următorul capitol al disertației, m-am ocupat de descrierea istorică a epocii, de caracteristicile relevante ale cultului din epoca lui Isus, respectiv de materialul folcloric care și-a pus amprenta asupra gândirii religioase a oamenilor din epoca respectivă. Antropologia și sociologia m-au ajutat să relievez diferențele dintre concepția despre om, respectiv viața comunitară și religioasă din prezent, pe de o parte, și cea din epoca lui Isus, pe

---

³⁷ Op. cit. 136.

de altă parte. Plasând în acest context figura lui Isus, am evidențiat modul de raportare al contemporanilor lui Isus la înfăptuirea minunilor.

Pe parcursul abordării istorice, am considerat important să mă opresc asupra concepției evreiești, pentru prezentarea căreia am folosit lucrarea monumentală a lui Heinrich Graetz, tradusă în limba maghiară. În introducerea acestei opere, Miksa Szabolcsi face următoarele constatări:

„Scriindu-și istoria, Graetz a trăit adânc toată gloria și suferința pe care o prezintă. Autorul parcă strălucește de bucurie ori de câte ori poporul său ia o decizie înțeleaptă, exclamă de durere ori de câte ori evreii suferă lovituri din partea sorții și îi condamnă sever atunci când se rătăcesc. El se teme de fiecare dată pentru marile personalități istorice, le aplaudă succesele și le jelește căderea din toată inima. Cititorul evreu simte că autorul și-a scris istoria cu o implicare profundă, din întreaga inimă, iar ceea ce provine din inimă își găsește întotdeauna calea spre inima cititorilor. În timp ce îi citim lucrarea, parcă îi preluăm și sentimentele și re trăim evenimentele relatate. Simțim și acționăm împreună cu personajele prezentate. Am dori, parcă, să îi oprim pe unii dintre ei din drumul spre pierzanie, ne mâniem atunci când acționează cu răutate, plângem alături de ei, dar ne și bucurăm la fel de sincer atunci când eroii noștri își ating scopul. Nici nu ne dăm seama și, dintr-o dată, ne vedem transpuși în mijlocul acțiunii. Devenim, din nou, fiii lui Israel, fiind purtați de spiritul lui Graetz.”³⁸

Graetz nu folosește metodele științifice creștine atunci când scrie istoria poporului său, ci, „în această operă majoră a lui Graetz, în spatele istoriei religioase și bisericesti aparente, se ascunde, de fapt, o istorie națională”.³⁹

În cadrul prezentării istoriei epocii, am acordat o atenție deosebită modului în care religia și cultura poporului evreu au fost definite de întâlnirea cu religia și cultura altor popoare.

Apariția îngerilor și demonilor în literatura evreiască se datorează influenței culturii persane. „Evreii numeau îngerii, la fel ca și persanii, «gardieni» sfinți (Irin kadisin). Ei au dat însă și nume proprii îngerilor: Mihael a fost îngerul poporului lui Israel sau principele divin care trebuie să își protejeze poporul; Gabriel a fost cel puternic și Rafael vindecătorul bolilor; iar printre ceilalți arhangheli îl regăsim pe Uriel (sau Suriel), pe Metatron și pe alții. Așa cum

---

³⁸A zsidók egyetemes története 6 kötetben, Graetz nagy műve alapján és különös tekintettel a magyar zsidók történetére, szerk. Szabolcsi Miksa, Phoenix irodalmi részvénytársaság, Bp., 1907., http://www.unitas.hu/sites/default/files/a_zsidok_egyetemes_tortenete_1_kotet.pdf, VII. Ultima descărcare: 27.11.2016.

³⁹ Kiss Ende, Róma, Jeruzsálem, Moses Hess, <http://www.or-zse.hu/hacofe/vol7/kisse-moses-hess-egyenloseg2013.htm> Ultima descărcare: 27.11.2016.

imaginația iudaică a transformat spiritele persane în îngeri, acordându-le caracteristici și nume ebraice, tot astfel, evreii a preluat și decele și le-au încetățenit în lumea ideatică evreiască.”⁴⁰

Cultura elenă a atras după sine „secularizarea”, profanizarea atât a vieții cotidiene, cât și a celei religioase, punându-și amprenta chiar și asupra limbii evreiești. Acest fapt este atestat inclusiv de cuvintele evreiești care apar în diferitele domenii de viață. „Atât în domeniul vieții statale și militare, cât și în alte domenii de viață, evreii au avut nevoie de cuvinte complet noi, pe care le-au împrumutat din lexicul elen. Iată câteva exemple din domeniul jurisdicției: ζσνήβοπορ = apărător, καηήβοπορ = acuzator, κήνζορ = pedeapsă; 3. termeni recurenți din domeniul militar: ζηπαηιώηδρ = luptător, general; 4. πόλεμορ = război. 5. De asemenea, și jocurile distractive au fost desemnate prin termeni grecești: κσαεία = joc de noroc; 6. Evreii au fost nevoiți să împrumute numeroase cuvinte din limba elenă și pentru desemnarea diferitelor categorii de clădiri: ααζιλική = biserică, 7. ζηάδιον. Termenii de origine greacă se regăsesc în număr mare și printre cuvintele referitoare la viața comercială. Literatura tradițională a folosit, cel mai frecvent, cuvinte de origine elenă pentru desemnarea diferitelor ocupații și a unităților monetare. La început, evreii au preluat numai cuvintele strict necesare din limba elenă. Însă, pe la mijlocul celui de-al III-lea secol î. Hr., sursele noastre menționează deja evreii despre care Aristotel spune că: «Ελλδνικόρ ήν ού ηδ διαλέκην μόνον αλλά και καηά ηή τσσή» – grec adevărat nu numai în privința vorbelor, ci și al gândirii sale.”⁴¹

Pe lângă influența lingvistică, Graetz menționează faptul că inclusiv „moralitatea și imoralitatea”⁴² evreimii s-a orientat după modelul grecesc. Personajul cel mai marcant al acestei epoci este Simon cel Pios (sau cel Drept), care a ocupat funcția de preot între 300 și 270 î. Hr. El a fost cel despre care se spune că ar fi fost „cel mai respectat dintre frații săi și coroana poporului evreu”.⁴³ El a fost și cel care a renovat Templul și zidurile din piatră și a introdus apa în Ierusalim. Isus Sirah îl laudă în felul următor:

„Cât de măreț a fost el (Simon), ieșind din sanctuar.

Ca luceafărul în mijlocul norului,

Ca Luna plină în zilele primăverii,

Ca Soarele, când strălucește asupra bisericii

---

⁴⁰ Op. cit. 135.

⁴¹ Op. cit. 6.

⁴² A zsidók egyetemes története 6 kötetben, Graetz nagy műve alapján és különös tekintettel a magyar zsidók történetére, szerk. Szabolcsi Miksa, Phönix irodalmi részvénytársaság, Bp., 1907., http://www.unitas.hu/sites/default/files/a_zsidok_egyetemes_tortenete_2_kotet.pdf, 154. Ultima descărcare: 27.11.2016.

⁴³ Op. cit. 159.

Ca și curcubeul printre nori,
Ca un trandafir care înflorește în zori
Și ca un crin lângă izvor,
Ca un arbust parfumat în zilele verii

....

Fiii lui Aron și-au înălțat vocile
Și cornurile au răsunat
În cinstea celui Preaînalt.

...

Iar cântăreții l-au slăvit pe Cel Veșnic.”⁴⁴

Spiritualitatea lui Simon ar putea fi descrisă cel mai bine prin două vorbe memorabile pe care le-a rostit. Prima dintre acestea este o lecție adresată discipolilor săi: „Întreaga lume este așezată pe trei piloni: legea, oficierea slujbei și practicarea iubirii aproapelui.”⁴⁵ Cealaltă vorbă de duh este motoul discipolului său, Antigones din Socho, despre care se consideră că ar proveni tot de la Simon: „Voi să nu fiți precum acele slugi care își slujesc stăpânul pentru răsplată, ci fiți ca slugile care îl slujesc fără să se aștepte la recompensă.”⁴⁶

În legătură cu moartea sa, se spune că „semnele vizibile ale grației divine, care s-au arătat până atunci în interiorul sanctuarului, au dispărut complet în urma morții sale”.⁴⁷

Așa cum am observat mai sus, influența elenă s-a făcut simțită inclusiv în cadrul cultului. Desigur, este adevărat și faptul că s-au păstrat destul de puține informații în privința cultului de la Templu, Talmudul conține însă o dezbatere foarte amplă și serioasă, desfășurată între rabini, în legătură cu această temă. „Este firesc faptul că cei care predau Mișna și Talmudul pun accentul principal pe tradițiile și se ocupă mai intens de ritualurile bisericii din Ierusalim, care au fost fezabile inclusiv în epoca în care au trăit. Totodată, aceștia nu au arătat prea mult interes pentru ritualurile asociate cu existența Templului, în aparență, mai puțin importante și s-au mulțumit cu o variantă laconică a tradiției, fără să o cerceteze sau să încerce să o expună mai pe larg.”⁴⁸ Lajos Venetianer⁴⁹ oferă o analiză excepțională a „ceremoniei scufundării în apă”, despre detaliile căruia s-au păstrat destul de puține informații în Talmud. Ceea ce se știe sigur este că „acest segment al Sărbătorii Tabernacolelor nu este contestat, căci

---

⁴⁴ Op. cit. 159.

⁴⁵ Op. cit. 160.

⁴⁶ Op. cit. 160.

⁴⁷ Op. cit. 161.

⁴⁸ Dr. Venetianer Lajos, Az eleuziszi misztériumok a jeruzsálemi templomban, in Magyar Zsidó Szemle, 1895, 214. http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/olvasoszoba/magyarzsidoszemle/Magyar-zsido_szemle_1895.pdf Ultima descărcare: 23.11.2016.

⁴⁹ Pentru biografia sa sumară, vezi pagina: <http://www.or-zse.hu/hirdetes/venetianer2008.htm>.

diferențele de opinii se referă numai la anumite puncte inesențiale: 1. Denumirea festivității. (...) 2. Cealaltă dezbatere mai puțin importantă se referă la materialul vasului (argint sau ipsos?) din care se turna apa pe altar. 3. În sfârșit, un subiect de dezbatere mai serios se referă la posibilitatea abaterii de la severitatea interdicției asociate cu sabatul și cu sărbătorirea prin intermediul ritualului acestei festivități care exprimă bucurie, referitor la care participanții dezbaterii vorbesc despre o «bucurie superfluă» în legătură cu festivitatea”.⁵⁰

Potrivit lui Venetianer, cultul scufundării în apă ne duce înapoi până la misterele eleusine și la influența exercitată de acestea asupra vieții religioase ebraice. Mai concret, „cultul lui Demeter și cel al Persefonei a fost cele admise în templul din Ierusalim”.⁵¹

La fel de firesc este și faptul că rabinii s-au văzut nevoiți să înfrunte superstițiile și vrăjitoria, devenite din ce în ce mai frecvente în urma influenței diferitelor culturi. În Talmud, citim următoarele despre superstiții: „Dacă se aude corbul și cineva strigă: Vai de mine! – sau dacă strigă: Întoarce-te! – atunci persoana respectivă se face vinovată de superstițiile emoriților. Și dacă cineva spune: mănâncă mugurul acestei salate din grădină, ca să te gândești la mine; sau dacă spune: n-o mânca, să nu faci cataractă; sărută sicriul mortului, ca să-ți apară noaptea; nu săruta sicriul mortului, ca să nu-ți apară noaptea; pune-ți cămașa invers, ca să vezi vise; nu-ți pune cămașa invers, ca să nu vezi vise; așează-te pe o creangă, ca să vezi vise; nu te așeza pe creangă, ca să nu vezi vise – toate acestea sunt superstițiile emoriților. Tot așa, dacă cineva strigă: nu te așeza pe plug, ca să nu-ți îngreunezi munca, și aceasta este o superstiție; dar dacă spune acest lucru pentru ca plugul să nu se rupă, atunci este permis.”⁵²

Cea mai precisă definiție a vrăjitoriei este cea a lui Lajos Blau: „Credem că spunem adevărul afirmând că orice vrajă reprezintă o superstiție, însă nu orice superstiție este și vrajă. Riess se pronunță în felul următor despre relația dintre cele două concepte: «Însăși denumirea trădează faptul că superstiția reprezintă un lucru fix și medial, o anumită credință și nu o practică. Dar așa cum religia nu se poate mulțumi numai cu crezul în divinități, ci se transformă, practic, într-un cult, tot astfel și superstiția devine o practică prin vrăjitorie, care reprezintă cultul superstiției. Prin vrăjitorie, omul superstițios câștigă de partea sa forțele care

---

⁵⁰ Dr. Venetianer Lajos, Az eleuszi misztériumok a jeruzsálemi templomban, in Magyar Zsidó Szemle, 1895, 214-215. http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/olvasoszoba/magyarzsidoszemle/Magyar-zsido_szemle_1895.pdf Ultima descărcare: 23.11.2016.

⁵¹ Op. cit. 222.

⁵² DR. Molnár Ernő, A hagyomány gyöngyei, A Talmud könyvei, Budapest 1921-1923, Korvin Testvérek Könyvnyomdája, 108-109.

îl amenință și îl controlează – sau invocă forțele protectoare pentru a stăvili influența acestora.»⁵³

Am subliniat toate acestea deoarece consider că este important să clarific modul în care evreimea de după epoca lui Isus privea persoana sa și să trec în revistă relatările istoricilor contemporani și cele ale Talmudului despre Isus. În concluzie, se constată că Philon nu îl menționează în niciun fel, iar Josephus Flavius se rezumă la câteva fraze referitoare la figura sa – și cercetătorii contemporani nu îi mai atribuie lui nici măcar acele câteva fraze.

Ceea ce Talmudul spune despre Isus trimite la faptul că rabinii nu cunoșteau deloc narațiunile despre persoana sa. Aceștia constată că: „1. Tatăl său legal este Pappos ben Iuda, numit Josephus în Evanghelii.

2. Numele adevărat al mamei sale este Maria Magdalena, numită Maria în Evanghelii.

3. Seducătorul este Iosif ben Pandera, iar Evangheliile nu spun, desigur, nimic despre acesta.

4. Numele stigmatizant al femeii seduse este Satda, corespondentul din Evanghelii fiind Elisabeta.”⁵⁴

În consecința celor de mai sus, explicația pentru poreclele referitoare la Isus, care pot fi citite în Talmud, se bazează pe numeroase erori și pe lipsa de informații; la fel de sigur este însă și faptul că, „în aceste vremuri atât de sumbre pentru evrei, furia și disperarea au stors din inimile lor sentimentul că cea mai importantă doctrină a creștinismului nu este lipsit de nuanțe sarcastice.”⁵⁵

Talmudul nu ne spune mai multe nici despre moartea lui Isus: „Iată, ce anume a fost notat: «În ziua de dinaintea Paștelui, Isus (cel din Nazaret, după cum adaugă manuscrisul) a fost agățat de un copac. Înainte de aceasta, un crainic a strigat pretutindeni, timp de patruzeci de zile: Acesta trebuie lapidat, fiindcă a practicat vrăjitoria, a indus în eroare și a condus pe căi greșite Israelul. Dacă cineva poate să spună ceva în apărarea sa, să vină și să depună mărturie în favoarea sa. – Dar pentru că nu s-a anunțat nimeni, a fost crucificat în ziua de dinaintea Paștelui.» Din cauza intenției apologetice a textului, cercetătorii au fost predispuși să se îndoiască de autenticitatea sa. Menționarea crainicului este menită să sublinieze vinovăția lui Isus și respectarea procedurii de pedeapsă. Toate acestea nu pot fi însă valabile din punct de vedere istoric. De asemenea, nici agățarea de copac a cadavrului în urma lapidării nu se susține din perspectivă istorică. Menționarea unei metode de execuție evreiești

---

⁵³ Op. cit. 2.

⁵⁴ Op. cit. 349.

⁵⁵ Op. cit. 349.

se explică prin faptul că rabinii nu au putut să accepte ca un necircumcis (Pilat) să impună răstignirea într-o problemă internă evreiască.”⁵⁶

În urma prezentării istorice a epocii și a celei realizate din perspectiva istoriei religiilor, am analizat credințele specifice ale Israelului din epoca respectivă în baza lucrărilor a doi teologi excepționali. Prin această analiză, am încercat să găsec un răspuns la întrebarea referitoare la caracteristicile de bază ale evreimii din epoca lui Isus, sursele mele fiind Martin Buber și Ephraim Urbach.

La Buber, potrivit operei sale intitulată *Two Types of Faith*, interpretarea credinței poate avea loc în două feluri. Ambele pot fi interpretate în baza propriei noastre vieți. Primul tip de credință se manifestă atunci când am încredere în cineva fără să fiu în stare să definesc motivele pentru care mă raportează în acest fel la persoana respectivă. De cealaltă formă a credinței dau dovadă atunci când accept ceva ca fiind adevărat fără să cunosc cauzele și fără să-mi pot motiva acest comportament. Faptul că am încredere (cred) în cineva sau în ceva nu se explică prin lipsurile gândirii mele, ci constituie un caracteristic al relației dintre mine însumi și acel ceva în care cred sau în lucrul pe care îl consider a fi adevărat. Este vorba despre o relație care, potrivit naturii sale, nu are la bază așa-numite „cauze”, fiindcă, potrivit lui Buber, cauzele nu sunt încă suficiente pentru credință – sau, cu alte cuvinte, credința funcționează chiar și fără cauze.⁵⁷

În una din operele sale strălucitoare, *The Sages, Their concepts and beliefs*, Urbach nu se ocupă numai de credința lui Israel, ci și de tezele cardinale ale credinței „înțelepților”, care se oglindesc, desigur, și în cadrul credinței populare.⁵⁸ În cadrul disertației mele, am supus analizei următoarele dogme, precum și semnificația acestora pentru evreime:

- credința într-un Dumnezeu unic
- prezența lui Dumnezeu în cadrul lumii
- Dumnezeu este prezent pretutindeni – atât aproape, cât și departe

---

⁵⁶ Francois Bovon, *Jézus utolsó napjai*, Budapest, 2004, 8. <http://docplayer.hu/4531366-Francois-bovon-jezus-utolso-napjai-ford-miss-zoltan.html> Ultima descărcare: 12.12.2016.

Tot aici, în nota de subsol nr. 9, autorul citează un alt pasaj cunoscut din Talmud, în care citim: „Rabinul Abbahu zice în felul următor: dacă cineva îți spune: «Eu sunt Dumnezeu», atunci acela minte; iar dacă îți spune: «Eu sunt Fiul Omului», atunci îi va părea rău până la urmă. El spune: «Am să mă urc în Ceruri», dar nu poate s-o și facă.” (Talmud, *Tratatul Taanit*, II,1, sau conform unei structurări alternative a textului: II, 65b, 59). Însă, potrivit constatării autorului, „dacă acest text vorbește despre Isus Hristos, atunci face parte mai degrabă din polemica dintre sinagogă și biserică, și nu se referă la viața lui Isus. Textul oglindește, probabil, resentimentele puternice ale evreilor față de pretențiile cristologice ale Bisericii.

⁵⁷ Nu sunt capabil să definesc motivele pentru care cred. (Observația mea.)

⁵⁸ Ephraim E. Urbach, *The Sages, Their Concepts and beliefs*, Trans. by Israel Abrahams, The Magnes Press, The Hebrew University, Jerusalem, 1975.

- puterea lui Dumnezeu
- despre miracole
- curtea din Ceruri a lui Dumnezeu
- Dumnezeu a creat lumea prin Cuvânt
- despre statutul omului

Potrivit concluziei formulate în urma analizei mele, ambii gânditori susțin faptul că înțelepții au încercat să reinterpreteze credința care trebuie reasezată mereu în cadre noi, potrivit vremurilor aflate în veșnică schimbare, rămânând întotdeauna pe bazele reprezentate de Scriptură. În abordarea lui Urbach, înțelepții⁵⁹ fundamentează credința poporului evreu⁶⁰ pe încrederea în Dumnezeu unic, aceasta fiind și sursa luptei acerbe a înțelepților împotriva idolatriei, magiei și vrăjitoriei.

În ultima parte a lucrării mele, am realizat o analiză comparativă a câtorva minuni din Vechiul și din Noul Testament. Din cadrul Vechiului Testament, am evidențiat acele miracole care, din punctele de vedere ale cercetării mele, corespund fundalului minunilor împlinite de Isus, întrucât relația dintre cele două categorii de miracole poate fi stabilită cu certitudine.

În aceste pagini ale disertației, am analizat narațiunile referitoare la trei făcători de minuni din Vechiul Testament: ciclul legat de Ilie, cel al lui Elisei și miracolele lui Moise. Firul comun, care ne conduce la înțelegerea miracolelor lui Isus din Noul Testament, poate fi surprins în Evangheliile lui Matei, Luca și Marcu. La Matei, observăm o paralelă între persoana lui Ilie și figura lui Ioan Botezătorul, iar în Evanghelia lui Luca, între Ilie și Isus. În sfârșit, în Evanghelia lui Ioan, se impune asemănarea între Isus și Moise.

Ca o concluzie finală, aș dori să trimit la titlul disertației mele. Mai precis, la faptul că, în fundalul miracolelor lui Isus stă, de fapt, acel surplus de credință al discipolilor prin care aceștia cred cu tărie că Isus nu este doar un rabin făcător de minuni sau numai unul dintre carismaticii epocii sale, ci însuși Mântuitorul sau Mesia în care s-au împlinit promisiunile profeților. Acești discipoli au fost convinși că Isus a murit și a reînviat, și că se va întoarce să-i judece pe cei vii și pe cei morți. Isus nu poate fi separat de ceilalți profeți, mesajul lor este asociat într-un mod intim, iar faptele lor trimit la Șechina lui Dumnezeu. Cu toate acestea însă, profețiile lui Isaia s-au împlinit în Isus: „Și Iisus, răspunzând, le-a zis: Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce auziți și vedeți: Orbii își capătă vederea și șchiopii umblă, leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește. Și fericit este acela care nu se va sminti întru Mine.” (Sfânta Evanghelie după Matei 11,4-6)

⁵⁹ Am încercat să evidențiez opiniile înțelepților contemporani cu Isus.

⁶⁰ Nu formulează dogme.

În ceea ce mă privește, sunt convins inclusiv în privința faptului că, deși nu îl privim pe Isus într-un mod asemănător, dorința comună a evreimii și a creștinilor este să vină ziua în care vom putea fi împreună cu cel care „ieri și azi și în veci, este același” (Epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel 13,8), la banchetul pe care Mesia ni l-a pregătit.